

Hur militären går under radarn när klimatet skjuts ner

Väckelsekristendomen i Sverige har en tydlig tradition av pacifism. Under stora delar av 1900-talet var det självklart för många väckelsekristna killar att vapenvägra eller göra vapenfri tjänst i lumpen.⁹⁴ Detta var inte helt givet när jag själv mönstrade mot slutet av 90-talet. Jag idrottade mycket och såg fram emot mönstringen som ett test. En ungdomsledare som jag uppskattade hade gjort lumpen och jag tänkte att jag kunde göra som honom. Argumentet var att det behövs kristna även i militären. Något jag i dag är betydligt mer tveksam till.

Hur som helst. Jag mönstrade och skrevs in som telegrafist. Det här skedde någon gång under vintern sista året på gymnasiet och jag tänkte inte mycket mer på det. Framåt våren kom det ett brev i brevlådan med avsändare Försvarsmakten. I det stod det att försvaret gör nedskärningar och att jag blir inskriven i reserven i stället. Jag ser brevet som ett av de tillfällen då Gud har ingripit direkt i mitt liv – om nu Gud kan använda Försvarsmakten vill säga.

Bara något år efter detta tipsade min lillebror mig om boken *Jesus and Nonviolence: A Third Way* av Walter Wink.⁹⁵ I den visar Wink hur Jesu budskap också är instruktioner i hur man kan stå upp emot

orättvisor och våld utan att själv använda våld. Jesus predikade inte bara att Gud är för de fattiga och marginaliserade, hans undervisning frigör också de fattiga och marginaliserade att handla. Wink visar till exempel på hur Bergspredikan bör förstås i en kontext där många av Jesu åhörare levde under politiskt förtryck.

När man sätter in Jesu ord om att vända andra kinden till, eller att man ska gå tusen steg extra, i dess politiska, kulturella och religiösa sammanhang så får det en mycket djupare betydelse än att vi bara ska vara snälla, eller än värre, att vi ska vara dörmattor som vem som helst får trampa på. Jesus ger i stället råd som tvingar förtryckaren att behandla de förtryckta som människor och som jämlikar. Jesus visar genom sin undervisning hur man kan vända på det moraliska överläget till de förtrycktas fördel.

Wink presenterar ett genomarbetat, bibeltroget, Jesus-centrerat och övertygande argument för ickevåld. Jag hade då inte reflekterat mycket över våld och ickevåld utifrån min tro. Jag tänkte väl som de flesta att våld är en sista utväg, nödvändigt vid vissa tillfällen. När jag lade ifrån mig den korta boken tänkte jag inte så längre. Jag hade blivit pacifist och jag är oerhört tacksam över att jag aldrig lärde mig att ens använda vapen.

Pacifist för Jesus skull

Nu tänker kanske någon att jag kommit fram till svar på alla svåra frågor som våldsförespråkare riktar till pacifister, som hur man ska hantera diktatorer från Hitler till Putin, eller statens våldsmonopol. Så är det inte. Jag är inte pacifist för att jag har alla svar. Jag är pacifist för att jag tror att det är hur Jesus lär oss att förhålla oss till våld. Med Jesu budskap om att till och med älska mina fiender kan jag inte komma till någon annan slutsats än att våld är uteslutet som motståndsgärning för kristna, till och med när det kommer till självförsvar. Sedan råkar jag även tro att ickevåld också är det mest effektiva sättet att möta våld. Det kan låta naivt, men det har förtjänsten att inte vara en motsägelse.

Tanken att kunna göra gott med ont behöver en hel del hjärnarbete för att accepteras. Tyvärr verkar vi gå på den "sanningen" alldeles för lätt när det kommer till våld. I konflikter tror vi att det går att använda våld för att få mindre våld; att det går att använda vapen för att skapa fred. Jag är inte konfliktforskare, men vet tillräckligt om konflikter att de skapar sår, bitterhet och hämndbegär om man inte aktivt arbetar för försoning genom ickevåldsmetoder.

Jag är fullt medveten om att vi lever i en värld där våld används för att förtrycka, terrorisera och skrämman människor. Hur man ska möta våld, om det så är autokratiska härskare eller tonåringar i gäng som har fått för mycket våldskapital, är en otroligt komplex fråga. De flesta personers instinkt och överlagda resonemang säger att det ibland är nödvändigt att använda våld för att bryta vad man anser är ett ännu värre våldsanvändande. Den vägen är inte möjlig för mig som kristen om jag ska ta Jesu budskap på allvar i mitt liv.

Vad våld är och hur man ska agera i svåra situationer som Rysslands anfallskrig mot Ukraina, eller om man kan stötta krigsinsatser där, kommer jag inte kunna utveckla här. För att säga något mycket kort om det, dock, skulle jag vilja vända på vem som är skyldig att förklara sig för vem. Det är ofta pacifisten som behöver förklara sig för att man inte gör "tillräckligt" med motstånd genom ickevåld. Denna anklagelse kommer utifrån en tanke om att våld kan lösa konflikter. Det är en "sanning" som genomsyrar hela samhället.

I akademisk litteratur skulle man benämna det som att vi lever i en våldsdiskurs, eller hegemoni av våld. Det gör att vi accepterar våldets konsekvenser i mycket hög grad. Diskurs är det som sätter ramarna och förutsättningarna för ett samtal kan man säga. Hegemoni är det som styr, den som har den ledande positionen i ett sammanhang.

När man accepterar våld som en lösning så är dödandet av människor genom våldet en konsekvens som, om än med viss motvilja och sorg, accepteras. Men när är då gränsen nådd? När är det ett misslyckande? När våldet är i en hegemonisk ställning så bestämmer vi oss för att ickevåld är ett misslyckande väldigt snabbt. Skulle man ha accepterat hundratusentals döda⁹⁶ och miljontals

flyktingar efter fyra år av ickevåldsaktioner och fortsätta stödja Ukrainas motstånd mot Ryssland då? Eller skulle man ha sagt: detta är ett misslyckande, vi måste ge upp den här metoden och använda vapen i stället? Jag tror på det senare. Det är vad våldsdiskurs och våldshegemoni är. Våldet ses som en lösning som är mer effektiv än ickevåld och får därför mer utrymme. Jag som pacifist arbetar för att ickevåldet ska bli den rådande hegemonin. Det tänkte även den kända författaren Lev Tolstoj.

Tolstoj hade en stark Jesus-upplevelse på sina äldre dagar och blev en uttalad kritiker till den ryska ortodoxa kyrkan och västerländsk liberalteologi. Han skrev boken *Hvari min tro består* där han utifrån Bergpredikan går till attack mot statskyrklighet och alla försök att undanförklara Jesu radikala lära, som Tolstoj kallar för ”Jesu enkla lära”.⁹⁷ Tolstoj återkommer igen och igen till den första delen av Matteusevangeliet 5:39: ”Men jag säger er: värj er inte mot det onda.”

Som Tolstoj ser det ska vi kristna motiveras av att leva efter Guds vilja och kärlek. Kärlek för Tolstoj är att göra det Gud vill. Men vi kan inte veta exakt vad som är Guds kärlek så vad vi behöver göra då är att hålla tillbaka vår egen aktivitet i saker som är motsatsen till kärlek. Våld är att agera emot vad den andra vill att vi ska göra mot den. Detta är motsatsen till kärlek. Vi behöver därför, som Tolstoj formulerar det, ”motsätta oss att motsätta den andres vilja”, vilket leder till ickevåld.

Tolstoj tolkar Matteusevangeliet 5:39 bokstavligt och det gör på ett sätt Walter Wink också, men han nyanserar tolkningen något då han går in mer i detalj på vad ordet ”värj” (gr. *antistēnai*) betyder. Vad Jesus säger här är inte att vi inte ska stå upp emot det onda. Det skulle för den delen gå emot hela Jesu gärning eftersom han kom just för att besegra ondskan och synden. Vad översättarna till den här versen har lyckats göra är att förvandla en vers som handlar om ickevåldsmotstånd till att handla om foglighet, menar Wink.⁹⁸

Det grekiska ordet *antistēnai* användes nämligen inte om vilket motstånd som helst utan om *väpnat* motstånd. Det består av orden ”anti” som de flesta vet betyder ”emot” och ”histēmi” som betyder

”våldsam revolt” eller ”väpnat uppror”. I sitt sammanhang kan man tycka att Jesus talar om att ge efter, ”gå den andra milen” och så vidare,⁹⁹ men i sammanhanget av Bergspredikan förtydligar Jesus Mose lag genom att visa vad den verkligen innebär. Äktenskapsbrott handlar inte enbart om själva handlingen. Att dräpa handlar om hur man hanterar vrede. Att döma rätt, ”öga för öga och tand för tand”, handlar om hur man hanterar ondska, att motstå det onda på ett sätt som visar att du fortfarande älskar din fiende.

Som jag ser det är tolkningen av *antistēnai* ett exempel på vad Jesu övergripande lära innebär. Tillsammans med Jesu budskap om fien-dekärlek blir Winks tolkning extra rimlig. Vad man inte kan motsätta sig, oavsett hur man tolkar ordet *antistēnai*, är att Jesu budskap är att älska sin nästa och till och med sin fiende. Det är grunden för Jesu lära och det påverkar vilken möjlighet kristna har att bruka våld.

Pacifismen grundar sig i en radikal tro på alla människors lika värde. Tolstoj drar det till sin yttersta spets vilket betyder att din egen vilja inte kan ställas över någon annans vilja. För hur kan man motivera att din vilja är mer värd än någon annans om alla är lika värda? Du har inte rätt att värdera din vilja över den andre, och därför inte rätt att använda våld för att motsätta dig den andres vilja. Detta kan förstås låta som att vi inte ska göra något alls, men man kan säga att pacifistens stora utmaning är att få våldsutövaren att ”komma på andra tankar” – alltså att byta sin vilja av egen fri vilja. Även om Tolstoj använde termen ”passivt ickemotstånd” så innebar den inte för honom att man inte skulle göra något. Den innebar att den bästa metoden till förändring var att underminera systemet med en helt annan attityd.

Tolstojs verk om ickevåld hade ett oerhört inflytande. Mahatma Gandhi lät sig inspireras, Martin Luther King Jr. likaså. Och en som tog en liknande väg till pacifismen som Tolstoj var Dietrich Bonhoeffer. I hans välkända bok *Efterföljelse* utgår också han från Bergspredikan. Bonhoeffer menar att kyrkans enda plats är att vara för de som lider och är utsatta precis som Jesus var för oss. Alltså att älska och uppoffra sig för andra till den grad att kyrkan offrar sitt liv för världen.

Inte heller Bonhoeffer kan acceptera våld utifrån sin förståelse av Jesu undervisning. Det sägs ibland att Bonhoeffer gav upp sin pacifism när han gick med på att medverka i mordattentatet mot Hitler den 20 juli 1944. Men riktigt så enkelt ska man inte se det. Bonhoeffer menar snarare att han ger sig helt och hållet till Guds dom när han går med på att stötta attentatet. Han är övertygad om att han som kristen inte ska bruka våld och att Gud kan komma att döma honom till evigt straff för sin medverkan. Men han kan inte se någon annan väg än att Hitler måste dö om kriget ska ha ett slut. Han offerar till och med sin frälsning för det. Det är minst sagt ett högt pris, men ett nödvändigt sådant eftersom Bonhoeffer tar ickevåldet för givet som kristen.

En stor del vilar på Jesu lära om att älska sina fiender. Men det utgår också, på ett kanske djupare plan, ifrån vilken förståelse man har av kärlek. Om kärlek är, som jag nämnt tidigare, att ge liv och vilja den andra liv så kan man inte bruka våld då det är motsatsen till liv. Det gör till och med att kristna inte kan använda våld som självförsvar.

Grundtanken i självförsvar är att man har rätt att försvara sitt eget liv. Men om Jesus säger att vi ska älska våra fiender kan vi inte sätta våra egna liv över någon annans liv. Självförsvar grundar sig i att jag ser min fiende som någon helt annan än mig själv. Jag har rätt att försvara mig och mina egna, mina grannar, eller mina landsmän och kvinnor mot "de andra", de som inte är som jag. Men fiendekärleken tillåter inte mig att göra en sådan skillnad.

Ett starkt argument för att Jesus verkligen menade att hans efterföljare inte skulle använda våld är att det praktiserades av de första kristna. Detta togs sedan upp av många frikyrkliga under 1800- och 1900-talet som ville ta den första församlingen som norm för sin egen församlingssamfund. Och även om ickevåldet eller pacifismen inte alltid fått så aktivistiska uttryck så finns det som en stark tråd i många frikyrkliga samfund och församlingar. Under årens lopp har en mängd frikyrkliga, och andra kristna också för den delen, vapenvägrat, protesterat, organiserat sig, opponerat sig och saboterat.

Jag kommer inte att utveckla argumentet för pacifism mer här utan får för tillfället nöja mig med att säga att jag ser pacifismen som en naturlig konsekvens av en biblisk, och därför också väckelsekristen övertygelse och teologi. Detta har även kopplingar till klimatarbete. För vad skulle hända med klimatet om frikyrkan skulle ta sitt pacifistiska arv på än mer allvar? En minskad militär makt skulle nämligen ha stor positiv påverkan på klimatet.

Klimat och konflikter

Mineraler, mark, olja, guld och opium är välkända orsaker till konflikt och ingen blir väl överraskad över den listan. De flesta vet säkert även att man strider över vatten. Konflikter över färskvatten förväntas dessutom att öka i framtiden. I Mellanöstern finns till exempel bara 1 procent av världens färskvatten, men 5 procent av världens befolkning bor där. Färskvatten är en bristvara och kan därmed skapa konflikter. Strider har även brutit ut om kryddor och mat som kakao och muskot, vilket kanske är mindre känt.

Under den första hälften av 1600-talet stred Nederländerna och Storbritannien över Bandaöarna i dagens Indonesien just på grund av muskotnöten. Bandaöarna var den enda platsen där det eftertraktade muskotnötsträdet växte. Dess exklusivitet skapade ett otroligt värde på muskotkryddan. De inhemska öborna blev koloniserade på ett brutalt sätt med massakrer av öns män som följd.

Det är Amitav Ghosh som berättar den fascinerande och blodiga historien om muskoten i sin *The Nutmeg's Curse: Parables for a Planet in Crisis*.¹⁰⁰ Det är en bok som borde vara obligatorisk läsning för alla för att förstå de långa linjerna i människans (främst västvärldens) förstörelse av klimatet. Ghosh visar hur naturen blivit utnyttjad och hur klimatet har påverkats genom de konflikter kolonisation bar med sig. Det var tiden då den så kallade "frihandeln" utvecklades och vanliga människor i England satsade sina besparingar på Ostindiska kompaniets skepp. Speciellt fri var handeln dock inte, och har inte varit sen dess, då den engelska flottan, den holländska

eller portugisiska, aldrig var långt borta, om "handelspartnern" i Indien, Kina eller Bandaöarna inte gick med på villkoren.

Precis som den ekonomiska historikern David Graeber visar så upprätthålls handel och valutor av militär makt även i dag, inte minst dollarn. Det som kallas "frihandel" har genom historien haft nära samröre med militären. Kopplingarna mellan militären och det ekonomiska systemet är många. Dollarns position som världsvaluta är inte ohotad bara för att Kina inte vill byta (vilket de inte vill) utan för att dollarn backas upp av världens och historiens största militär. USA har mellan 750 till dryga 1 000 internationella militära baser beroende på hur och vem som räknar. Oavsett så räcker det till för att skapa ett nätverk av militär makt som täcker varje del av jordens yta.¹⁰¹

Det är avskräckande fakta och det är precis det som är meningen. USA vill kunna använda dödligt våld oavsett var man befinner sig på planeten. Sättet man försäkrar sig om det är att ha en ofantlig flygvapensflotta. USA skyddar sin valuta och sitt ekonomiska system där de driver in skulder från andra länder – och inte betalar sina egna – med militärt våld. Ett exempel på detta är när Saddam Husain i Irak bytte från dollar till euro år 2000 och USA invaderade landet följande år. Självklart fanns det en mängd andra orsaker till varför man invaderade Irak och Husseins byte av valuta var en provokation. Men det faktum att det fungerade som provokation säger något i sig. Ekonomi och militärt våldskapital är sammanlänkade. Vad spelar det då för roll för klimatet?

Om vi ska ta och "följa pengarna" i detta kan vi se att länder är väsentligt mer intresserade av att rusta sina arméer än att lösa klimatkrisen. Något som är märkligt då man kan undra vad vi ska kriga över om det inte finns någon möjlighet till liv på en obeboelig planet? En mer cynisk person än jag skulle i och för sig kunna säga att man rustar militärt just för att vi lever i en klimatkris där resurser kommer att bli än mer i brist. Sådana personer verkar finnas i Pentagon eftersom de, oavsett om de styrs av klimatförnekare eller ej, räknar på de konflikter som klimatförändringarna kan komma att skapa. Pentagon, även när Donald Trumps regim pressar dem att

förneka klimatkrisen,¹⁰² räknar för fullt på hur världen kommer att se ut på grund av mänsklig påverkan av klimatet.

2015 publicerade USA:s försvarsdepartement en rapport om riskerna med klimatförändringarna.¹⁰³ Man menar att klimatförändringar gör redan instabila länder mer politiskt instabila. Detta för att klimatförändringarna ökar problem som fattigdom, sociala spänningar, miljöförstörrelse, ineffektivt ledarskap och svaga politiska institutioner. Enligt experter på Pentagon försämrar klimatförändringarna levnadstillståndet för människor och deras säkerhet blir mer utsatt. Regeringar kommer även att få det svårare att tillgodose sin befolknings grundläggande behov. Utmaningen blir störst för länder som är fattiga eller politiskt instabila eftersom de är mer sårbara för oroligheter och kommer troligen inte heller agera bra på dessa.

Historiskt sett är det knappast bara redan instabila länder eller kulturer som inte har kunnat hantera klimatförändringar. Historikern Jared Diamond menar att ett flertal kulturer har gått under på grund av klimatförändringar. Vad som gör kulturer och länder känsliga för klimatändringar är inte nödvändigtvis fattigdom enligt Diamond, utan snarare komplexiteten av ekologi och sociala nätverk som krävs för att kulturen ska uppehålla sig själv. Om en kultur är beroende av att några handelsresanden kommer över havet för att sälja något, till exempel salt, och detta upphör så blir det svårt att överleva. Om kulturen är beroende av en mängd sådana förbindelser så blir den känsligare för förändringar menar Diamond. Det samma gäller för ekologin.

Enligt Diamond är ekologiska faktorer en av de vanligaste anledningarna till att ett samhälle kollapsar. Det kan handla om att människor själva förstör den miljö som de är beroende av för sitt uppehälle. En annan faktor är väder eller klimatförändringar utanför människans kontroll. Dessa kan orsakas till exempel av vulkanutbrott. I dag påverkas även den här faktorn i högsta grad av människan och klimatförändringarna som kommer av industrialiseringen och konsumtionssamhället, menar Diamond.

Slutligen menar Diamond att en viktig faktor om ett samhälle kollapsar eller ej är dess respons på ekologiska utmaningar och kli-

matförändringar. Det finns exempel på länder, Island är ett sådant, som har haft otroliga ekologiska utmaningar, men som ändå har klarat att bygga ett samhälle. Många samhällen har ignorerat klimatförändringar och därmed fått betala ett oerhört högt pris.¹⁰⁴ Rwanda på 1990-talet är troligen det blodigaste och mest fruktansvärda exemplet i närtid, men man kan även ställa frågan hur USA ska kunna hantera de allt mer extrema naturkatastroferna som drabbar dem om det fortsätter att styras av klimatförnekande politiker med Donald Trump i spetsen.

Diamond målar med breda penseldrag och har fått kritik för sina teser, men att klimatförändringar verkligen kan leda till att även starka samhällen kollapsar står klart. Det är man på ett sätt klar över även på USA:s försvarsdepartement. I deras rapport listar de en mängd riskfaktorer som klimatförändringarna bär med sig och som man menar ökar risker för konflikter och USA:s säkerhet. Jag går inte in i detalj på dessa här. Vad som är intressant, och förstås skrämmande, är hur de avslutar sin rapport. De skriver att:

Försvarsdepartementet ser klimatförändringar som ett aktuellt säkerhetshot, inte bara som en långsiktig risk. Vi har redan nu observerat effekterna av klimatförändringar i form av chocker och påfrestningar för sårbara nationer och samhällen, inklusive i USA, samt i Arktis, Mellanöstern, Afrika, Asien och Sydamerika. Fallstudier har visat mätbar påverkan på områden som är sårbara för klimatförändringar, och i vissa fall ett betydande samband mellan konflikt-dynamiker och känslighet för klimatförändringar.¹⁰⁵

Svikna löften, sviket klimat och svikna försvar

Man kan tycka att det borde finnas ett stort politiskt intresse världen över att finansiera klimatåtgärder. USA:s försvarsdepartements rapport gäller ju knappast enbart USA. Den gäller alla länders sä-

kerhet och se bara vilka summor den svenska regeringen var villig att vika till försvaret i ljuset av Rysslands invasion av Ukraina. Hotet från klimatförändringar är sannolikt högre för de allra flesta länder i världen än det militära hotet från autokratiska makter. Om nu klimatet utgör ett sådant hot mot säkerheten kan man tycka att det är klokt att åtgärda hotet innan det blir ett ohanterligt stort problem. Det borde innebära att regeringar satsar ordentligt med pengar på klimatåtgärder motiverat utifrån landets säkerhet. Hur ser det då ut med ländernas vilja till att spendera på klimatet jämfört med direkt på militären?

Ett bra exempel på detta är det löfte som de rika länderna gav på FN:s klimatomöte i Köpenhamn 2009. På mötet lovade man att sätta upp en fond till fattigare länder som kompensation för klimatpåverkan. Summan man kom överens om var på 100 miljarder dollar. En ansevärd summa – fast egentligen inte. Det är 4 procent av världens dåvarande totala militära utgifter, men det hade i varje fall varit något om det verkligen hade varit ett löfte.

”Ett givet löfte är en obetald skuld”, lyder ett engelskt ordspråk. Men vad ordspråket inte säger är att detta bara gäller de utan makt. För de som är mäktiga nog för att inte betala sina skulder gör det inte heller. Detta gäller inte minst när det kommer till den skuld rika länder har gentemot klimatet och länder som utvecklas industriellt i dag. De rika länderna som lovade att ställa upp i Köpenhamn hade ingen föresats att låta löftet bli verklighet. Eller, om de hade det, så försvann den lika snabbt som deras flygplan lämnade Kastrup.

Den summan FN lyckades driva in var 10,43 miljarder dollar. Även det en ansevärd summa, men bara 10 procent av de utlovade pengarna. Jämförs detta med militära utgifter för samma period så når vi en helt annan summa, den låg då på 2 000 miljarder dollar. Det är alltså 200 gånger mer än vad länderna var beredda att ge för att kompensera sin egen klimatpåverkan.

Ungefär 15 år efter klimatomötet i Köpenhamn ligger de militära utgifterna på 2 443 miljarder dollar enligt Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Det ger en ökning på 22 procent och med tanke på världsläget lär de nog öka än mer. Har de rika län-

derna då gett en motsvarande 22-procentig ökning i FN:s klimatfond under de cirka 15 åren? Nej, för där är pengarna nästan slut. Det FN frågade efter och de rika länderna gav löfte om var bara 0,4 procent av vad man är beredd att betala för militären. Hur får världens försvarsdepartement ihop den matematiken med deras egna rapporter om riskerna med klimatförändringarna?

Nu är jämförelsen inte riktigt rättvis eftersom länder också satsar på klimatåtgärder inrikes. Dessa kan vara både kostsamma och omfattande. Enligt svenska regeringen uppgick enbart klimatbiståndet 2023 till cirka 9,4 miljarder kronor.¹⁰⁶ En stor del av detta är dock investeringar i fossilfria energilösningar och transport. Samtidigt drog Tidöregeringen, som enda land i Norden, ned sitt bidrag till FN:s klimatfond och i 2025 års budget har man, enligt Naturskyddsföreningen¹⁰⁷, dragit ned Sveriges klimatbudget med 7,3 miljarder sedan regeringen tillträdde år 2022. Det ”stora” klimatbiståndet är inte mycket att skryta med om man i princip har tagit hela summan från nedskärningar i klimatbudgeten. Och hur man än ser på det så bleknar regeringens ”satsningar” på klimatet i jämförelse med finansiering av till exempel försvaret.

Våren 2024 blev Sverige medlemmar i NATO. Detta var otänkbart för bara några år sedan, i varje fall enligt Sveriges dåvarande försvarsminister Peter Hultqvist. I ljuset av Rysslands anfallskrig emot Ukraina 2022 vände den politiska viljan över en natt, och utan egentlig debatt handlade allt om att påskynda Sveriges medlemsansökan. Detta har påverkat regeringens budget.

Sveriges försvarsbudget har det senaste året ökat till något över 2 procent av BNP.¹⁰⁸ Militären och Försvarsmakten har så mycket pengar att de knappt kan hitta tillräckligt med folk att anställa. Samtidigt varslar Naturvårdsverket drygt 10 procent av sin personal under 2024 på grund av nedskärningar.¹⁰⁹ Oavsett vad man säger om Naturvårdsverket så är signalerna tydliga. Försvar prioriteras; klimat ignoreras.

Detta skulle förstås inte regeringen hålla med om, men i Klimatpolitiska rådets granskning kan man läsa att ”Sverige har förlorat styrfarten” gällande klimatet.¹¹⁰ De underkänner 2024 års regerings

klimatarbete. De underkände för övrigt även den rödgröna regeringens klimatarbete i sin rapport 2022.¹¹¹ Även Oxfam underkänner Sveriges klimatarbete i sin rapport. Som de påpekar står den rikaste "en procenten" av världens befolkning för lika mycket utsläpp som 2/3 av världens övriga befolkning. Och för Sveriges del tillhör 70 procent av Sveriges befolkning de rikaste tio procenten i världen enligt Oxfam.

Sverige har alltså en stor skuld att betala för sina utsläpp, en skuld som inte bara är moralisk. Hela 24 miljarder kronor beräknar Oxfam att Sveriges miljöskuld uppgår till.¹¹² Det finns med andra ord goda skäl för att säga att politikerna över alla block, med Sverigedemokraterna på första plats, inte gör tillräckligt för klimatet.

Visst är det en viss tröst från ett klimatperspektiv att NATO tvingar Sverige att rusta upp våra järnvägar. Detta för att underlätta "militär rörlighet", men vad kommer egentligen "militär rörlighet" att betyda?¹¹³ Högst troligt har denna påtvingade upprustning av järnvägen inga långsiktiga fördelar för klimatet med tanke på militärens avgrunds djupa negativa påverkan på klimatet. Man kan lätt tro att Sveriges regering prioriterar landets säkerhet här, men de prioriterar inte säkerhet. Vad de gör är att prioritera *militären* över klimatet. Säkerhet är något annat. En nedprioritering av klimatet gör Sverige dubbelt osäkert både utifrån militära hot och hotet som klimatförändringar utgör.

Det enda som verkar vinna på detta är populistisk politik med förenklade förklaringsmodeller för problemen i samhället. Inte sällan tas problemen ut på migration och invandring när man borde lyfta blicken och öka komplexiteten i resonemangen. Förenklingar presenteras inte minst av det parti som dessutom, märkligt nog, är sämst i klassen på klimatfrågor. Borde man inte bry sig extra mycket om klimatet om man är emot invandrare från "främmande kulturer"? Klimatförändringarna räknas trots allt bli en av de största faktorerna till att leda människor i flykt enligt både FN:s flyktingkommissariat UNHCR och USA:s försvarsdepartement.¹¹⁴ Ändå bortprioriteras klimatet av det ena skälet efter det andra. Tycker man att invandring är ett problem? Gör då något åt klimatförändringarna.

Var vi lägger våra pengar visar våra prioriteringar. Det samma gäller såklart för regeringar. Men om nu klimatet är ett sådant hot mot säkerheten, varför lägger man då inte pengar på det i stället för försvaret? Jag har inget bra svar på det, men min misstanke är att det finns starkare intressen från försvaret och vapenindustrin som styr budgetar mot det militära än vad det finns intressen som styr den mot klimatåtgärder. Ökad militär ger en falsk trygghet för det kommer inte kunna göra något mot klimathotet annat än att öka det.

Som tur är ligger inte makten hos den rika vapenindustrin även om det är lätt att tro det. Makten ligger hos folket och som jag kommer att visa senare behöver inte ens en speciellt stor procent av folket organisera sig för att det ska kunna ske en förändring i hur politikerna gör beslut.

Politiker motiverar sina beslut utifrån "rikets säkerhet" och i skrivande stund verkar det finnas större politiska, och kanske ekonomiska, vinningar att lägga det på militären och vapen än på en av de största riskerna för konflikter – klimatet. Detta går dock att förändra och det kommer jag till i nästa kapitel. Jag kan dock inte sluta än i fråga om militären och klimatet. För hade det enbart varit en fråga om pengar och politisk vinning hade det kanske varit illa nog. Men frågan om militären och klimatiförändringar är tyvärr värre än så.

Militärens "osynliga" utsläpp

Olja är inte bara en orsak till krig, det krävs även massvis med olja för att bedriva krig. Krig har förlorats och vunnits beroende på tillgång till olja. Tyskland hade brist på olja i såväl första- som andra världskriget och det var en starkt bidragande faktor till att de förlorade. Och om man ens kan använda ordet "utveckling" gällande vapenindustrin så är det inte klimatsmarta vapen man har utvecklat. För i sådana fall skulle inte Pentagon vara den största energikonsumenten i hela USA, troligen i hela världen enligt Amitav Ghosh.¹¹⁵

För att sätta militära utsläpp i perspektiv gör Ghosh några jämförelser. Ett hangarfartyg utan kärnreaktormotor drar 21 278 liter

bränsle i timmen. Ni läste rätt – över 21 000 liter varje timme. Det går åt mer bränsle på en dag för det fartyget än vad en mindre amerikansk stad förbrukar på *ett år*. Går man från vattnet till luften är det värt att veta att när ett F-16 flyger i marschfart går det åt nästan 3 000 liter i timmen och för det tvåmotoriga F-15 går det åt runt 6 000 liter i timmen. När en F-15 slår på efterbrännkammaren på max kan den dra motsvarande 50 000 liter per timme. Det är en ofantlig mängd utsläpp även om jag är fullt medveten om att efterbrännkammaren används kortare stunder.¹¹⁶

USA har dryga tusen F-15 och F-16 och det är bara en del av deras flygvapensflotta. Och även om USA har den absolut största militären vet vi alla att det finns ofantligt många stridsflyg, militärfartyg, lastbilar, tankar, ubåtar, fordon och vapen av alla de slag inom världens militärer som kommer att påverka klimatet. Det finns en diskussion i USA om vad en elektrifiering av militären skulle innebära, men den är knappast långt gången och det motarbetas av Donald Trump tillsammans med det Republikanska partiet. Det verkar inte vara tillräckligt manligt med stridsvagnar som drivs av el, och forskning om klimatet har i det närmsta förbjudits av Trumps regim.¹¹⁷

Faktum är att om man räknar samman alla kända utsläpp som sker på grund av arméer och ser det som ett land så skulle det vara den fjärde största utsläpparen. Det är bara Kina, USA och Indien som slår "Militären",¹¹⁸ eller vad det hemska landet skulle kunna heta. Eller egentligen skulle det vara världens femte största land i utsläppsligan, eftersom påverkan på utsläppen som sker om all avskogning skulle vara ett land kommer på tredje plats och därmed puttar ned "Militären" ett steg.¹¹⁹

I reda siffror räknar man med att militären står för cirka 5,5 procent av världens utsläpp. Vad man har räknat då är det som är offentligt av utsläppen från militärens fordon, militärbaser och distributionskedjor. Men med tanke på att allt inte är offentligt så är det svårt att räkna exakt. 5,5 procent är således lågt räknat.

Allt hemligstämplande betyder att en stor del av det som påverkar klimatförändringarna är okänt för oss. Det gör det omöjligt att veta vilka förändringar som skulle behöva göras för att minska mi-

litärens påverkan av klimatet. Men en början kunde vara att visa att militären påverkar klimatet, något som inte syns i FN:s mycket uppmärksammade IPCC-rapporter.

FN, klimatrappporter och militären

Att läsa FN:s IPCC-rapporter (Intergovernmental Panel on Climate Change) är som att ta en rejäl sniff av ammoniak. Man vaknar till. I rapporten från 2023 skriver man att klimatkrisen är väsentligt värre än man såg i rapporten från 2014. Extremväder rapporteras i högre grad än man trodde och det kommer bara att bli värre i framtiden. IPCC-rapporterna är ambitiösa och tillförlitliga forskningsrapporter över hur klimatet förändras och vad som orsakar detta. Det finns dock ett ”men” gällande dess tillförlitlighet och det är ett stort ”men”. IPCC:s rapporter inkluderar nämligen inte militära utsläpp, vilket kan tyckas märkligt, eller upprörande egentligen. Jag tycker att det är provocerande att militära utsläpp inte räknas med i FN:s klimatrappporter.

Det finns de som menar att en anledning till detta är att IPCC enbart samlar den forskning som finns och att forskning på militärens utsläpp inte är tillräckligt etablerad än. Detta stämmer inte. Det finns gott om forskning kring detta och inte minst från de senaste tre till fyra åren.¹²⁰ Det skulle absolut ha kunnat inkluderas i den senaste IPCC-rapporten – om FN har haft tillåtelse att göra det vill säga.

Orsaken till att militära utsläpp inte räknas med av FN är att USA utövade påtryckningar under förhandlingarna av Kyotoprotokollet 1997 att utesluta utsläpp av militären ur klimatberäkningar. Det uteslöts aktivt igen i Paris 2015.¹²¹ Det är som att de tror att klimatet gör skillnad på om utsläppet kommer från ett F-16 eller en Boeing 737. Det tror förstås varken USA eller FN. Klimatet är ett sammansatt system som man inte kan ljuga inför eller manipulera. Lögner, manipulation och osynliggörande funkar bara på människor. Vilket förstås är anledningen till att inte rapportera om militära utsläpp.

Den enda orsaken till att utesluta militärens utsläpp i IPCC:s rapporter är att politikerna och militären inte vill att militär upp-rustning ska ifrågasättas från något håll. Att koppla den till klimat-förändringarna skulle ge ett starkt argument att ifrågasätta vettighe-ten av de summor som budgeteras till militären och vapenindustrin. Som om det inte redan var absurt nog att cirka 2 500 miljarder dollar går till detta varje år!

Vad som kan sägas av detta är att länder, med USA i spetsen, har velat dölja militärens klimatpåverkan. Det svenska försvaret tog i och för sig fram en handbok för hållbarhet och miljö 2020 och hade då en hållbarhetschef. Det verkar främst vara ett spel för gallerierna dock, då det numera inte finns någon på den positionen som kan driva frågan och man lever inte upp till sin egen handbok.

När Försvarsmakten får frågor om detta av tidningen *Sveriges na-tur* svarar man att: "Huvuduppgiften för Försvarsmakten är att för-svara Sverige."¹²² Trots att, som man påpekar i artikeln, deras egen handbok menar att miljöfrågorna är "förutsättningsskapande" för att kunna upprätthålla ett försvar. I handboken står det till och med att för att försvaret ska ha trovärdighet ska det "skydda de naturvär-den som finns i vårt land och i de länder vi verkar".¹²³ Försvarsmak-ten medger att deras flyg är en av de största faktorerna som påver-kar klimatet, men när det sedan kommer till vilka miljömål de ska ha nämns det ingenting om vapen, flygplan eller stridsfordon över huvud taget. Där prioriterar man "avfallsåtervinning" och "energief-fektivisering av fastigheter". Viktigt arbete, men de skulle sannolikt spara in mer på att inte använda efterbrännkammaren på en JAS i 15 minuter än vad hela Försvarsmakten kan hjälpa klimatet genom att sopsortera under ett år. Detta är ett icke faktacheckat påstående ska sägas, men enligt deras egna beräkningar står flygbränsle för 70 procent av deras drivmedelsanvändning, som i sin tur står för 60 procent av försvarets totala energiförbrukning.¹²⁴ Att prioritera fast-igheter och avfallsåtervinning och mena att försvaret då gör något åt klimatet blir bara ett mycket dåligt skämt.

Även om drivmedelsanvändningen inte står med i miljömålen skriver man om det i rapporten under rubriken "Bekämpa klimat-

förändringarna”. Där är målet att bli klimatneutrala år 2045. En utmaning är då flygbränslet och man är i samarbete med USA för att ta fram ett biobaserat bränsle. Det här är en nödvändig utveckling och något som betonas i en rapport från Totalförsvarets forskningsinstitut om klimatåtgärder på kort sikt för försvaret.¹²⁵ Men utan en hållbarhetschef, och med politiska vindar globalt som skär i och förminskar klimatarbete, är det tveksamt om Försvarsmakten kommer nå några miljömål. Men de finns där som fastställda beslut och eftersom Försvarsmakten är *Sveriges* försvar kan svenska medborgare ställa krav på den.

Försvarsmaktens huvuduppgift är att försvara Sverige. Men vilket ”Sverige” är det försvaret vill försvara? Ett med en brukbar natur, eller ett utan? Som tidigare nämnts gör naturen ingen skillnad på utsläpp från en F-16, ett JAS eller ett reguljärflygplan. Att detta inte är mer välkänt hos allmänheten och omskrivet i klimatlitteraturen visar bara vilken förmåga försvarsmakter och politiker har i att osynliggöra militärens påverkan på klimatet.

Politiker verkar tro att det ligger i länders intresse att militära utgifter och utsläpp ignoreras. Men det ligger inte i folkets intresse. Det ligger bara i vapenindustrins intresse. Vi ska trots allt leva i dessa länder och vår trygghet ska inte vila på en falsk grund. Hur ska vi kunna lita på mätningar och rapporter om klimatförändringar om ”Militärien” – det femte största ”landet” i utsläppsligan – inte räknas med? Det behövs ett folkligt tryck på politiker och FN att ändra på detta. Som Pentagon gjort klart handlar klimatkrisen om länders säkerhet. Det borde väl politiker och försvaret vara intresserade av?

Klimatet som krigets offer

Vad händer då om vi faktiskt synliggör krigets och militärens påverkan på klimatet? Låt oss ta Rysslands invasion av Ukraina som exempel.

Natten till den 6 juni 2023 spränger ryska trupper vattenkraftverket Kachovka. Dammens vattenreservoar stod för en stor del

av hela färskvattenbehovet för norra Krimhalvön och när dammen sprängdes gjorde det stor skada på samhället och också på naturen. Enligt en rapport av institutionen Initiative on GHG Accounting of War är sprängningen av dammen något av det som har skapat mest förödelse för människor och natur i detta krig.¹²⁶

Förstörelsen av Kachovkakraftverket orsakade stora översvämningar nedströms som ödelade bebyggda områden och stora naturområden. Ukraina rubricerar detta både som ett krigsbrott och som ett ekocid. Alltså en storskalig miljöförstöring som innebär omfattande skada på, förstörelse eller förlust av ekosystem eller livsmiljöer. Maksym Popov som är rådgivare för ekocidbrott i Ukraina menar att förstörelsen efter Kachovkakraftverket är att jämföra med miljöförstörelsen som följde av Tjernobyloylyckan 1986.¹²⁷

Översvämningarna svepte inte bara bort djurs habitat och förstörde växtligheten, de tog även med sig skräp, kemikalier och spillror som spreds över markerna. Massor av djur och fiskar dog av översvämningarna. Vattnet förgiftade ytterligare floder och risken är att gifter bevaras i näringskedjan under lång tid framöver då djur längre ner i näringskedjan tar in gifter som sedan äts av rovdjur. Rovdjuren tar med sig gifterna ned i marken när de dör och gifterna tas upp igen i näringskedjan och så går det vidare. Det giftiga vattnet kan till och med påverka ekosystemet i Svarta havet, som redan är otroligt utsatt, ekologiskt sett.

Mycket mer har förstörts än Kachovkakraftverket i Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Rapporten har räknat med förstörelsen i hela Ukraina de första 18 månaderna av invasionen. Den största förstörelsen skedde under de första 12 månaderna och förstörelsen var 10 procent mellan 12:e och 18:e månaden jämfört med första året. Men kriget fortsätter och anledningen till att det inte förstörs dubbelt så mycket de kommande åren är att det inte finns lika mycket att förstöra av hus och byggnader i de mest utsatta zonerna.

Det kommer att krävas ofantliga mängder med byggmaterial som stål, cement och asfalt för att bygga upp förstörda byggnader och vägar. Uppbyggnaden kommer att avge stora mängder växthusgasutsläpp. Rapporten har beräknat att runt 19 000 lägenhetsbyggnad-

der har skadats eller helt förstörts och hela 148 000 privata bostäder. För att beräkna påverkan av klimatet av den här förstörelsen räknar man inte bara med byggmaterialet utan även utsläpp från transport och uppbyggnaden av infrastrukturen som behövs. När man räknar in detta uppgår summan till runt 75 MtCO_{2e}.

MtCO_{2e} är en enhet som räknar om alla olika sorters växthusgaser till en enhet som man benämner till megaton koldioxidekvivalenter. Eftersom 75 MtCO_{2e} inte säger mig någonting tänkte jag att man kan jämföra med Sveriges totala årliga utsläpp. År 2022 uppgick det till ungefär 48 MtCO_{2e} enligt Naturvårdsverkets beräkningar. Att bara återställa fördörelsen av lägenhetsbyggnader, privata bostäder och sovsalar kommer alltså att orsaka ett utsläpp av växthusgaser som är lite drygt 1 ½ gånger Sveriges årliga utsläpp.

Ett problem är att Internationella brottmålsdomstolen (ICC), som åtalar individer för folkmord, krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och aggressionsbrott, inte räknar ekocid som ett krigsbrott. Men i artikel 8 om krigsbrott i den så kallade Romstadgan som ICC rättar sig efter står det att ett krigsbrott är att medvetet starta en attack med vetskap om att det kommer att orsaka förlust av civila liv eller omfattande skador på civila objekt eller miljön.

Det är svårt att kalla Putins invasion för något annat än ekocid – och mycket mer därtill. Det märkliga är dock att det skrivs så lite om krig och klimatfrågor. Och det är inte enbart från offentliga håll, utan även på ställen där man kan tycka att det borde tas upp är det så gott som tyst.

Klimatet och den nödvändiga pacifismen

Jag tycker att det är märkligt att inte kopplingen mellan pacifism och klimat görs. På Kristna freds hemsida och i deras medlemstidning *Fredsnytt* finns det gott om artiklar och texter om klimaträttvisa, men det finns ingen text om krigets direkta påverkan på klimatet. Jag har bara lyckats hitta någon enstaka text om hur klimatfrågor och naturresurser kan skapa konflikter, men inget om att till exem-

pel FN helt ignorerar militärens klimatpåverkan. Enda undantaget, utöver Amitav Ghosh, är en rapport från Svenska freds- och Skiljedomsföreningen.¹²⁸

Jag har inte lyckats se något av detta hos kända freds- och klimataktivister inom kyrkans värld heller. Man skriver om klimatet eller om fred, ibland till och med i samma bok, men man kopplar inte samman de två. Det är märkligt.

Kanske låter man pacifismen stå för sig och klimatfrågan för sig för att man inte vill göra någon till en underfråga till det andra. Fredsaktivism är, och ska fortsätta vara, något gott i sig själv. Icke-våldets väg till fred ska inte motiveras av något annat än att man just jobbar för fred. Jag vill dock vända på frågan och se det från klimatperspektivet. Om vi ska arbeta för klimatet så måste vi också arbeta för fred. Och inte bara det, vi behöver arbeta för fred med ickevåld, och icke-militariserade metoder. Det innebär att den kristne som säger sig vilja göra något för klimatet bör, ska och måste vara emot militär upprustning, vapentillverkning och militära "lösningar" på konflikter.

Augustinus är känd för att ha formulerat grundläggande tankar för det rättfärdiga kriget. Samtidigt var han troligen mer strikt emot våld än de flesta kristna är i dag, inte minst av individuella kristna. Målet för Augustinus var fred. "Vi söker inte fred så att vi kan gå ut i krig utan vi går ut i krig så att vi kan få fred", skrev Augustinus. Detta är en självklarhet för de flesta i dag och med det kommer en tro på att våld kan användas för att skapa gott. Krig kan rättfärdigas, menar Augustinus och många med honom genom kyrkans historia.¹²⁹

Jag vänder mig emot den tanken. Våld behöver ges makt och stöd från folket för att ha effekt och inte tvärtom. Det är hos folket som makt till förändring ligger och det kan till och med rubba auktoritära diktatorer, även om det är mycket svårt. Det gör det svårt för mig att göra den mentala hjärngympa som behövs för att tro att något ont som våld kan leda till något gott som fred. Krig är förgörelse och hur man än vänder och vrider på det dödas någons son eller dotter, mor eller far av kriget. Oftast är de ditskickade på order av någon vid krigsfronten frånvarande general. Vidare förgör krig byggnader och

infrastruktur utöver människors liv, och krig har förödande konsekvenser för natur och djur.

Som jag har försökt att visa handlar detta inte om någon marginell påverkan på klimatet. Ett krig kan skapa utsläpp som överstiger hela länders årliga utsläpp, även om det handlar om ett mindre land som Sverige. För klimatet finns det inga rättfärdiga krig. Det är inte konstigt för det finns inga, och har aldrig funnits några, rättfärdiga krig alls utifrån teorins egna kriterier.¹³⁰

Klimatet är blint för ”vackra” teorier som bara vitkalkar krigets blodiga gravar. Det borde vi också vara, inte minst frikyrkan med vår tradition av pacifism och vapenvägran. Men hur ofta hör vi predikningar mot krig och militär i dag i församlingarna? Snarare är det så att jag pratar med ungdomsledare som undrar hur de ska ställa sig till att deras gymnasieungdomar vill mönstra och göra värnplikten. Om frikyrkan förlorar sin pacifism förlorar också klimatet på det. Vill vi ha fred, måste vi arbeta tillsammans för fred – utan våld. Då tackar också klimatet oss.